

קובץ תורני עיוני

יורו משפטיך

מוסדות "יורו משפטיך" בראשות מורנו הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א
רח' הקבלן 7 הר נוף ירושלים | טלפקס: 02-6540222

גיליון חודש אב ה'תשע"ד | 5

פנינים לתורה

"ויעל אהרן אל הר החר...וימת שם...בחודש החמישי באחד לחודש"
(במדבר לג, לח)

הנה עיקר מעשה פטירתו של אהרן מוזכר לעיל בפרשת חוקת אך תאריך פטירתו לא מוזכר רק בפרשתו, ויש להבין מה טעם ראתה התורה לעשות כדבר הזה? וכן יש לתת טעם מפני נפטר אהרון דוקא בחודש זה?

ובפרדס יוסף הביא מבהר תירוצים על כך וביניהן ציין למה שכתב רבינו בחיי בספרו כד הקמת, שלכך היתה פטירתו של אהרון בחודש אב שבו נשרף בית המקדש כדי ללמדנו ששקולה מיתת צדיקים כשיריפת בית אלקינו ע"כ. לפי"ז יש ליישב שאלתנו, דמכיון שפרשת מסעי קוראים תמיד סמוך לראש חודש אב, רצתה התורה הקדושה להשריש בנו עניין זה הקשור לר"ח אב וחדש אב שכן הם שייכי ההדד.

ויבאר טפי ע"פ מש"כ בלקוטי שיחות לכ"ק האדמו"ר מליובאוויטש (כרך יח עמ' 411), דהיות ובית המקדש נשרף בעונן שינאת חנים (ראה יומא ט:), וכנגד זה הייתה מידתו של אהרון שהיה אוהב שלום ורודף שלום וכו' (ראה אבות א, יב), וכיון שהיו בני ישראל לקויים בשנאת חנים לכך נלקח מהם אהרון-הרודף שלום הגדול ע"כ. ודפח"ח. ולעניינו יש לומר שמזה הטעם כולם נקבצו לחודש אב ודו"ק.

אי נמי, בליקוטי יהודה (בפרשתו עמ' קיא) כתב משה השפת אמת שנתן טעם אחר ע"פ הא דאיתא בספר החסידים (שאוהב לך ע"ש בהג"ה בליקוטים) מעשה בחסיד אחד שהיה גומל חסדים, וכשנפטר גמלו כולם עמו חסד ע"ש. כן אהרון הכהן שגמל חסד עם כל ישראל נפטר בר"ח מנחם אב כדי שכל ישראל ישתתפו באבלו לדורות עכ"ל.

דבר בעיתו

מאת מורנו הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א
ראש כולל ובית ההוראה ואב"ד לממונות ברבנות ירושלים

"זכר לחורבן"

איתא בגמרא בבא בתרא (דף ס ע"ב) ת"ר כשחרב הבית בשניה רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להן ר' יהושע. אמר להן בני מפני מה אי אתם אוכלים בשר ואין אתם שותים יין. אמרו לו, נאכל בשר שממנו מקריבין ע"ג מוצח ועכשיו בטל, נשתה יין שמנסכין ע"ג המוצח ועכשיו בטל. אמר להם א"כ לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות! אפשר כפירות. פירות לא נאכל שכבר בטלו ביכורים! אפשר כפירות אחרים. מים לא נשתה שכבר בטלו המים! שתקו. אמר להן בני בואו ואומר לכם. שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר שכבר נגורה גורה. להתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גזרין גזירה על הציבור א"כ רוב הציבור יוכלו לעמוד בה וכו' אלא כך אמרו חכמים. סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט. וכמה? אמר רב יוסף אמה על אמה. אמר רב חסדא כנגד הפתח. עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט. מאי היא? א"ר פפא, כסא דהרסנא. עושה אשה כל תכשיטיה ומשייר דבר מועט. מאי היא? אמר רב בת צדעא. שנאמר: אם אשכחך ירושלים תשכח מימיני תדבק לשוני לחכי. מאי על ראש שמחתה? א"ר יצחק זה אפר מקלה בראש חתנים ע"כ. נמצאנו למדים כי ישנם מנהגי אבלות שחב זכר לחורבן בית המקדש, גם במשך השנה כולה, ולאו דווקא בימי בין המצרים.

והנה איתא במדרש איכה רבה (כב, טו) "מזמור לאסף באו גויים בנחלתך טימאו את היכל קדשך" (תהילים עט), שואלים חז"ל (עין רש"י קדושין לא ע"ב) מזמור לאסף, קינא לאסף מבעיא ליה? אלא אמר אסף הנביא שירה על שכיחה הקב"ה חמתו בעצים ואבנים שבביתו, ומתוך כך הותר פלטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתייר משונאיהם של ישראל שרירי ופליטי. נמצא שבזמן החורבן הכעיס עם ישראל את הקב"ה עד כדי כך שהיו ראוים לכליה ח"ו, ואע"פ שחמתו של ה' בערה בו להענישם, מ"מ העדיף לשפך את חמתו וזעמו על העצים ואבנים, ולהחריב ביתו, במקום להעניש את עם ישראל. נמצא כי בעוונותינו שכינתא בגלותא והקב"ה נשאר כביכול בלא בית.

ונתאר לעצמנו אילו היינו רואים לנגד עינינו את אחד מגדולי הדור, משוטט ברחוב עם בגדים מרופטים והוא נראה עייף ורעב וצמא, ומשוטט אנה ואנה, ולא ברור לנו על מה ולמה, וכשאנו ניגשים אליו בחרדת קדש, לא מאמינים למראה עינינו, ושואלים אותו לפרש מצבו, והוא משיב לנו בקול רפה ובנמיות רוח, כי ביתו נשרף ואיבד את כל רכושו, וכבר עידו ועידנים שהוא מסתובב בחוצות קריה בערום ובחוסר כל, ובגדיו פרוינים והוא עייף ויגע, וכבר זמן רב שלא בא דבר מאכל לפיו, וידיו רפות וכו'. איזה רעד היה אוחזו בכל גופנו, איזו הלחלה הייתה אוחזת באנו, גדול הדור! יעמוד כך למולנו, אוי לנו שכך עלתה בימינו. מה לא היינו עושים למועט, את מה לא היינו מוכנים להקריב בעבורו,

איזו משאלה שהיה מבקש לא היינו ממלאים? בוודאי שכל אחד ואחד מאיתנו מיד היה מביאו לתוך ביתו, רוחצו סכו ולמבישו, מאכילו ומשקוהו ממיטב המאכלים והמשקין, והיה מציע לו את ביתו להתגורר בו. ודואג לכל צרכיו ומחסורו. והיה ממלא כל משאלה, ולו הקטנה ביותר שהיה מבקש, וממלא רצנו ומשאלותיו על צד היתר טוב, כדי להטיב עמו ולגרום לו למעט נחת רוח ושלווה.

ועתה רבותי, אמנו שכינת עונו, שכינתא בגלותא, מתפלשת בעפר ובטיט, וצערה ויגונה רבים כל על בניה כי איננו, כמבואר בספרים הקדושים ובוהר הקדוש פעמים אין ספור, כמה צער יש לשכינה על הגלות, על הצרות והייסורים הפוקדים את בניה, על הריגת הצדיקים, ועל חילול עם הקודש. בא וראה באיזו לשון התאוננה השכינה בפני מרן השו"ע מהר"י קארו זצ"ל וחביריו (בליל חג השבועות, כמובא בשל"ה הקדוש ריש מסכת שבועות): "זה כמה שנים נפלה עטרת ראשי, ואין מנחם לי, ואני מושלכת בעפר חובקת אשפתות וכו', ואילו הייתם משערים אחד מאלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות מהצער אשר אני שרויה בו, לא היתה ננסת שמחה בלבבכם ולא שחוק בפיהם, בזכרם כי בסביבתכם אני מושלכת בעפר". עכ"ל. ולא עוד, אלא שאבינו שבשמים שרף את ביתו החריב את היכלו, ובשבילנו שרף, כי בשלנו הסער הגדול הזה. ומה מבקש מאיתנו ה' יתברך. לא בית ולא מעון, לא מזון ולא ממון, אלא בקשה צנועה וקטנה, אנא בביתכם, בחומותיכם ובטירותיכם אשר נתתי לכם, בית מושב עיר חומה, אנא עשו לי קישון כטן של אמה על אמה (1/2 מטר/1 מטר) מקום לא מסוידי בביתכם "זכר לחורבן" ביתי, שהחברתי למענכם! ואנחנו בעזות מצח, מחפשים תירוצים שונים ומשונים מחפשים "שיטות" בהלכה הפוטרות אותנו, מחפשים "תהליפים" יפים למקום לא מסוידי, מחפשים דרכים להשקיש את מצפוננו, כאילו עשינו רצונו. או לנו כי שודדנו, בושה תכסה את פנינו ונשככה בבוישתנו. האם כך עונים לאב מעונה, האם כך מכבדים אב מיוסר, האם כך משתתפים בצער השכינה הקדושה, כך מרגישים בצערו של משיח?!! הלא גם אם הייתה ההלכה מחייבת אותנו לנקוב חור בקיר ביתנו, לפתוח פתח בכניסה לבית, זכר לחורבן, היינו מחוייבים לעשות כן, ולא היו מועילים לנו כל טענות של קור וחום, גשם ושמש וכד'. כי מי שנתן לנו את הבית הוא זה שצוה אותנו על כך. וזאת הקב"ה כביכול בלא בית, ושכינתא בגלותא, בגלות המר והנמהר הזה. ואנחנו יושבים בביתנו, עם חדרים מפוארים, מטות בהט ושש, סלונים מפוארים, חדרי רחצה וכו' וכו', ולהשאיר אמה על אמה ללא סיד קשה לנו! אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה.

ולכן בואו אחי בואו רעיי, נשתתף באמת בצערה של שכינת עונו. ולפחות בימים אלה שתקנו לנו חכמים כמה וכמה מנהגי אבלות יתרים על חורבן בית קודשנו ותפארתנו, נפקיד לקיימם כהלכה. וכל אחד יבדוק בביתו ובחומותיו אם קיים את דין השו"ע (או"ח סימן תקסו סע' א): משחרב בית המקדש תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונים לעולם בנין מסוידי ומכוויי כבנין המלכים. אלא טח ביתו בסיד ומשייר מקום אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד. עכ"ל. ככתבו וכלשונו, ללא כחל ושרק. ובוה יתקיים בנו מאמר חז"ל (בבא בתרא ס ע"ב) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, שנאמר: "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו איתה משוש כל המתאבלים עליה". ובירושלים ננוחם.

בית ההוראה המרכזי "יורו משפטיך"

בראשות הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א
רח' הקבלן 7 הר נוף ירושלים | 02-6540222

הננו שמחים להודיע על הרחבת זמני הפעילות

גם לשעות הלילה המאוחרות!
להלן פירוט הזמנים והטלפונים:

למקרים דחופים בלבד!
מענה טלפוני בכל שעות הלילה (ימים א'-ו', כולל מוצ"ש)

052-71-98-123	24:00-02:00
052-71-98-124	02:00-04:00
052-71-98-125	04:00-7:00

מס' הטלפון:	השעה:
052-71-98-121	20:00-22:00
052-71-98-122	22:00-24:00

02-6540222	17:00-19:00	אחה"צ:
02-6540222	9:00-10:00	בוקר:
052-71-98-126	14:00-15:00	אחה"צ:

בברכת התורה, ההנהלה

פרפראות לתורה

נערך ונלקט ע"י הרב אסף בן משה שליט"א

פרשת בחוקתי

"ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאייהם" (לג, ב)

בספר שמן המזרז הביא מר' אברהם בעריש פלאם [תלמיד המגיד מדובנא] שביאר פשוטו של מקרא, דהנה הנוסע מעירו אל עיר אחרת, עובדת ההעסקה מעירו נקראת "מוצא", על שם שיצא משם, וההליכה למקום חדש נקראת "מסע". אמנם, אם האיש הנוסע למשל מוינא ללייפציג הוא תושב לייפציג, עליו יתכן לומר שהוא חוזר אל "מוצאו" למקום שיצא משם.

בני ישראל, הלא מוצאים ושרשם בארץ ישראל, כי שמה ישבו אבותיהם מעולם, רק שבאו לשהות בארץ מצרים, כמו שנאמר "לגור בארץ באנו", ועתה חזרו לארץ מוצאם. וזה שנאמר "ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם", הו אומר, הנסיעות ממקומות יצאתם למקום יעד. אכן, למען לא יחשוב השומע אשר מוצא ושושד ישראל הוא מצרים, שב לבאר כי לא כן, רק "ואלה מסעיהם למוצאייהם", כלומר שכל מסעיהם אינם אלא אל ביתם, אל מקום מוצאם הראשון.

מה נפלאו בזה דבריו של הגאון ר' אליהו מאיר בלוך, במעמד חנוכת הבית ביישיבת טלז שבקליבלנד ארה"ב: נאמר בנביא (ראה שמואל א פרק כ) שיהונתן נתן לדוד סימן היאך יודעו אם צריך הוא להימלט משאול, אם לאו. וכך אמר לו, שהוא יירה שלוש חיצים למטרה, וישלח את נערו להרימם ולהשיבם חזרה. והיה "אם אמור אומר לנער, הנה החצים ממך והנה וכו', ואם כה אמור לעלם הנה החצים ממך והלאה, לך כי שלחך ה'". לשון זה שבסוף טעון ביאור, מדוע אמר "לך כי שלחך ה'", היה לו לומר 'ברח, כי שאול מבקש את נפשך'?

ברם, כלל גדול לימדנו יהונתן, כי אם נרדף יהודי ממקומו ועליו לברוח, אין זה משום שהצרו לו ורדפוהו, אלא כי הקב"ה רוצה שימצא במקום אחר, ואילו כל הרדיפות אינן כי אם אמצעי לקיום רצונו של הקב"ה. נמצא כי אכן לא שאול רודף את דוד, אלא ה' הוא ששלחו למקום אחר, לשם יעוד אחר. ע"כ דבריו.

בדברים אלו הצדיק עליו הצדיק זצ"ל את הדין הנורא שנגזר עליו להתנתק ממשפחתו כבר בערב המלחמה העולמית, עקב מלשינות, ובעת שהוא נאלץ לשהות באמריקה הרחוקה, עלו כל בני ביתו על המוקד. אין זאת – אמר – אלא כי ה' שלחני הנה, להקים תורה בגולה זו עבור שארית הפליטה

ואכן ראוי לציין שכל ימיו היה רעיון זה נר לרגליו, ואור לנתיבות העשייה העניפה שלו למען כלל ישראל. וראוי לנו שנלך גם אנו בעקבותיו לפעול תמיד ולעשות למען ה' יתברך, בכל עת ובכל מקום.

"ויסעו מהר שפר ויחנו בחרדה" (לג, כד)

בקונטרס משמחי לב [לגאון ר' ישראל פערילמוטר זצ"ל] הביא מה ששמע בשם הרה"ק החוזה מלובלין זצ"ל שפי' פסוק זה על פי המבואר בגמ' שבת (פס): שלעתיד לבוא יאמר הקב"ה לאברהם: בניך חטאו. אמר לפניו: רבש"ע ימחו על קדושת שמך. וכן ענהו יעקב אבינו. אולם יצחק עשה חשבון עם הקב"ה וסוף דבר יעלה כי ימי האדם הם שבעים שנה, הסר מהם עשרים שנה שבית דין של מעלה לא מענישים ונשארו חמישים שנה, הורד מהחשבון את חציים שהם הלילות ונשארו עשרים וחמש שנה, הסר מהם צרכי האדם תפילה אכילה וכו', ונשארו שתיים עשרה וחצי שנה. וביקש יצחק מהקב"ה, אם אתה סובל את כולם מוטב, ואם לאו אזי חצי עלי וחצי הנותר עליך, ואם תמצא לומר שכולם עלי, הלא הקרבתי את נפשי לפניך וכו'.

והשתא יבואר הכתוב בדרך רמז נפלא, "ויסעו מהר" – שלא היה חנייה ומנוחה לישראל מאברהם אבינו שנקרא הר [ראה פסחים (פח). שדרשו

מהכתוב "בהר ה' יראה (בראשית כה, יד) דקאי על אברהם אבינו], וגם לא היה להם חנייה מיעקב אבינו שנקרא "שפר" כאומרם ז"ל בבא מציעא (פד). "שופריה" דיעקב אבינו מעין שופריה של אדם הראשון. רק "יחנו בחרדה" היינו יצחק אבינו שנאמר בו "ויחרד יצחק חרדה" (בראשית כז, לג), על ידו היה להם חנייה ומנוחה כדברי רז"ל לעייל.

"והיה אשר תותירו מהם לשיכים בעיניכם" (לג, נה)

ולכאורה לשון "והיה" הכא הוא תימה, שכן אין והיה אלא לשון שמחה (מד"ר בראשית מב, ג) ולשמחה מה זאת עושה?

וביאר אור החיים הקדוש במתק לשונו: כאן נתיבין לומר שהגם שהם יותירו אותם לצד הרצון והשמחה בהם לצורכיהם, הוא מבשרם שיהיו לשיכים.

"לשיכים בעיניכם וכו'"

בתרגום יונתן בן עוזיאל תירגם: בעינא בישא בכון ע"כ. והיינו בעין רעה. וצ"ב להבין כוונתו.

ובפרדס יוסף ביאר דבריו ע"פ מש"כ הרמב"ן שהגויים יטעו את בני ישראל ולא יראו ולא יבינו, וילמדו מהם בני ישראל ללכת בתועבותיהם, ע"ש. וכ"פ הטור על אתר. והשתא יש לפרש דברי התרגום יונתן הנ"ל, שהגויים יניסו מידת עין רעה שיש להם, בעם ישראל, וכמו שהם מביטים בעין רעה כן יעשו גם בני". ודו"ק

חומש דברים

"אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל וכו'" (א, א)

בגמרא בבא בתרא (יד): איתא: משה כתב 'ספרו' ופרשת בלעם ואיוב. ולכאורה הדבר תמוה שכן ידוע שמושה רבינו כתב את כל התורה כולה מפי ה' יתד, ומהו 'ספרו' שהזכיר כאן?

והנה בעיון יעקב [על העין יעקב] פי: ספרו היינו משנה תורה – כלומר ספר דברים. וגם בזה אין מנוח, וכי רק זאת כתב משה?

אכן בספר אהל יעקב להמגיד מדובנא זצ"ל בריש פרשתנו מביא בזו הלשון: והנה שאלתי את פי מורי ורבי הוא רבינו הקדוש הגאון החסיד ר' אליהו מוילנא זצוק"ל, מה ההבדל בין התורה הקדושה ובין המשנה תורה? ואמר לי, כח הארבעה ספרים הראשונים היו נשמעים מפי הקב"ה בעצמו דרך גרונו של משה, לא כן ספר דברים היו ישראל שומעים את דברי הספר הזה, כאשר שמעו דברי הנביאים אשר אחרי משה, אשר הקב"ה אמר אל הנביא היום, וליום מחר הלך הנביא והשמיע החזון אל ישראל. ואם כן בעת אשר דיבר הנביא אל העם כבר היה נעתק ממנו הדיבור האלוקי. כן היה ספר דברים נשמע אל ישראל מפי משה רבינו ע"ה בעצמו. עכ"ל [ודע שגם בשו"ת הראב"ן (סי' לד) כתב כעין זה וז"ל: דאפי' מאן דלא דריש סימוכין בכל התורה כולה (ראה ברכות כא): מ"מ במשנה תורה דריש, משום דכל התורה מפי הגבורה נאמרה, ואין מוקדם ומאוחר בתורה, אבל משה שסידר משנה תורה פרשה אחרי פרשה לא סידר אלא להדרש. עכ"ל.]

לפי"ז ביאר הפרדס יוסף שזו הכוונה במש"כ שמושה כתב 'ספרו', היות וספר זה נכתב באופן שונה משאר ספרים ע"כ כך שיצא מגרונו בקולו וכמבואר, ואתי שפיר.

ואכן בדרך זו גם יבוא טוב במה שאמר משה לקמן (פס' ו) "ה' אלוקיני דיבר אלינו בחורב" ובספרי איתא: אמר להם [משה לישראל]: לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה אני אומר לכם וכו'. וצ"ב מה ההגדשה בזה וכי לא ידענו שכל מה שדיבר משה מאת ה' היה? אך לפי הנ"ל מיושב נפלא, שמושה רבינו רצה להדגיש כאן שאף דברים אלו – שיוצאים ממנו בקולו – אינם מעצמו ודעתו, אלא ע"פ ה' ודו"ק.

[א"ה – אחר שנגענו בקודש בדברי רז"ל הנ"ל, נותר לנו לבאר מה הכוונה שמושה כתב גם ספר בלעם וספר איוב.

הנה רש"י שם פי', דאע"פ שדברי בלעם אינם מצורכי משה ותורתו, מ"מ נכתבו על ידו.

ותמה השל"ה (תורה שבכתב בלק אות ב), והלא אף מעשה קין והבל וכד' אינם מצרכיו, ואעפ"כ נכתבו על ידו, ומה חידוש יש בפרשת בלעם? וצ"ב.

מדוע לא בא?

מאת: הרב דן בן משה שליט"א
רב ומו"צ בשכונת רמות י-ם

"מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם" (שמואל א כ, כז). מדוע לא בא בן ישי- מלך המשיח אחר כ"כ הרבה שנים של גלות, קרוב לאלפיים שנה? מפני ש"גם תמול גם היום" - שאנו היום כמו אתמול, בלי להשתנות, עוברים הימים והשנים ואנו כמו אתמול גם עכשיו בלי שינוי בעבודת ה' שלנו, מתפללים כמו אתמול מברכים ברכות כמו אתמול לומדים תורה כמו אתמול. כדי לזכות לגאולה צריכים להיות "מהלכים" - "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" (זכריה ג, ז), "לאן אתה הולך", להתעלות ממדרגת האתמול.

אך ישנה עוד סיבה מדוע מתארכת הגלות בלי הגאולה? כי "אל הלחם", אכן אנו מתפללים לה' יתברך שיבוא במהרה ויגאלנו, אך למה? כדי שהפרנסה תהיה יותר קלה, יורידו את מחירי הפירות והירקות, מחיר המים ועדיף גם את מחירי הדירות, גם לא יפריע אם בעזרת מלך המשיח יחזירו את ה"הבטחת הכנסה" ואת עליות על כולנה - "אל הלחם", גשמיית. לא למטרה זו התכוון ה' בגאולת ישראל. לא כ"עובד סוציאלי" יבוא משיח צדקנו. אך למה כן?

ידוע כי בגלות יש את קושי השעבוד בבחינת פגעים חיצוניים, היוקר יאמיר, חוצפה יסגי, וכו' וכו' (ראה שלחי סוטה), ואולי ח"ו, שלא יבוא ולא יהיה, הרס וביזה, ה' ירחם, אולם בתוך הגלות יש גם את הצד הרוחני- מתחלל רצון ה', חילול שבת בפרהסיא, מכירת דבר אחר או חמץ בראש כל חצות, פריצות נוראה עד כי "צרו צעדינו מלכת ברחובותינו" גם ברחובות שלנו, ביזוי התורה ולומדיה, בקיצור "שכינתא בעפרא" ו"שכינתא בגלותא" (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 208). שכשיהודי מתפלל על הגאולה בגלל קושי החומר ולא מצטער על צער אביו שבשמים, על שלא נעשה חפצו יתברך כרצונו, מתפלל על "הלחם", לכן "לא בא בן ישי".

זקניי בבל בכו על נהרות בבל, לאחר שגלו, "שם ישבנו גם בכינו" על מה? "בזכרנו את ציון" את רוחניות ירושלים "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", לא זכרו את חללי הרב וחללי רעב, ההרג והשבוי, הבינו שהחורבן האמיתי הוא על הרוחניות שאבדה.

בידוע כי כשעם ישראל בגלות ובצער, הקב"ה מצטער עימהם "עימו אנכי בצרה" (תהלים צא, טו. וראה סנהדרין מו.). אף אנו צריכים להצטער בצער של הקב"ה ולא על צערינו החומרי. להתפלל על הגלות הרחניות בימינו, שנגיע להרגיש את אשר אהבת אהבתי ואת אשר שנאת שנאתי, את אשר אסרת אסרתי ואת אשר התרת היתרתי, מה שרע לו רע לי. "אוהבי ה'" כיצד נדע אם אכן אנחנו אוהבים את ה' - "שנאו רע" אם אנו שנאו מה שרע לה'. צערינו החומרי לא הוא העיקר, צערו הוא החשוב, וכמו שפירשו המפרשים על הפסוק (תהלים כגד) "גם כי אלך בגיא צלמוות" - התהלך בגלות ובקושי גדול וביסורים, אעפ"כ "לא אירא" - לא אחוש לזה, אך "רע" - אם באמת רע לי, כי אתה עמדי" - בגלל שאתה עימי בצרה וכיון שצד לך על כן צר לי. נחפוץ אנו מצידנו בנחת אביו שבשמים או אז יחפוץ לגאולינו ויביא אותנו לנחת שלנו.

נשתדל דווקא בימים אלו של "בין המיצרים" בפרט, ובימי גלותינו בכלל, להתחזק יותר בערת ה' ככוונת התפילות והברכות ובכוונת המצוות, נרבה בעסק התורה בכמות ובאיכות, בשמירת השבת בדקדוק הילכותיה, בהידור כשרות המאכלות, בצניעות וקדושת המחנה, נתפלל על צער השכינה, שכלל ישראל יזכו לעשות נחת רוח לאבינו שבשמים, יחנכו את ילדיהם במורשת ישראל סבא בקדושה וטהרה, ויבקשו עוד ועוד לדעת את ה', ועי"ז נזכה ש"גואל ישראל" יגאלינו גאולה שלימה בבניין בית מקדשנו ותפארתנו במהרה בימינו בחסד וברחמים מתוך תשובה מאהבה, אכ"ר.

ורבינו גרשום שם פי', דאע"פ שבלעם היה נביא, לא כתב את הפרשה בעצמו אלא משה כתבה. [ולענ"ד קצת קשה, וכי יעלה על הדעת שרשע נתעב זה יכתוב לנו את התורה? וצ"ב אצלי מה כוונתו]

הרשב"א פי' שאין הכוונה לפרשת בלעם המצויה בתורה, אלא שמישה כתבה בפני עצמה אצלו בתוספת הרחבה, והיא היתה מצויה לחכמי הגמרא (ועיין מש"כ בסמוך).

ובעניין איוב שזכר. ראה ראיתי מובא בשם הר"מ שטראשון שהביא בשם חכם קדמון שחי בימי רבינו הקדוש, שציין שמצא מגילה קדמונית שכתוב בה שמישה רבינו היה מוליך בידו במצרים את ספר איוב לכל אחד מזקני ישראל, כדי שילמדו על ידו שכל הבוטח בה' יש לו תקווה שיקבל טוב וחסד מה' גם לאחר רעתו. [-ראה בגמ' שם (טו). דאיכא מחלוקת אימתי היה אם היה בכלל מעשה איוב. והכא איכא סיוע אחד שיטה דאיוב בימי משה הוה ואכמ"ל]

אכן הדרכי משה (הובאו דברי בחידושי הגאונים על העין יעקב ד"ה עניין אחר) תירץ ע"פ דברי הירושלמי בסוטה (ה, ו) ש"אליהו בן ברכאל" הנוכח בספר איוב (לב, ב) הוא בלעם, ונקרא כן על שם שבא לקלל ונמצא מברך. וכוונת הגמ' דידן שמישה כתב ספר בלעם ואיוב היינו פרשת אליהו בן ברכאל, והוצרכו לומר שכתבו לפי שהוא נראה כספר מיוחד ולא כחלק מספר איוב.

"הואיל משה באר את התורה" (א, ה)

בספר מעשה רוקח להרה"ג אלעזר מאמסטרדם זצ"ל (פרשת וילך) כתב דמניין פסוקי התורה מרמו ומכוון לעניינים שונים שיהיו בעולם במשך כל הדורות [ע"ש]. ואכן בקובץ פרי תמרים (קובץ כא עמ' קיב ואילך) האריך הרבה בעניינים נפלאים אלו, ובין יתר הדברים כתב (בעמ' קטו) דהפסוק דידן מרמו על לידת רבינו משה בן מיימון- הרמב"ם זצ"ל, שכן פסוק זה הינו הפסוק ד' אלפים תתצ"ה מתחילת התורה, והרמב"ם אכן נולד בשנה זו. וידוע שאמרו עליו "ממשה ועד משה לא קם כמשה", ואם כן יש ביניהם קשר נפלא.

[א"ה- ולענ"ד איכא קשר טפי, שכן הרמב"ם קרא לחיבורו משנה תורה ולא בכדי נרמו עניינו דווקא בזה, שכן לעייל הבאנו שמשנה תורה נקרא ספרו של משה. ודו"ק.]

ונציין עוד לידע ולהודיע שהחיד"א בשם הגדולים (מערכת גדולים אות קג) הביא מסדר הדורות שכתב, שכאשר סיים הרמב"ם את חיבורו נגלה אליו משה רבינו ע"ה. ע"ש.

"ואצווה את שופטים בעת ההיא" (א, טז)

בגמ' סנהדרין (ז:): איתא א"ר יוחנן "ואצווה" כנגד מקל ורצועה תהא זריו. ופי' רש"י: כל צואה לשון זירו הוא, דתניא כל מקום שנאמר צו אינו אלא זירו. ועל מה זירו? על מקל ועל הרצועה שיהו מטיילים אימה על הציבור לשם שמים. ע"כ.

ודבר נפלא כתב בשו"ת התעוררות תשובה (ח"מ סי' ב), שבזה מובן מנהגו של בעל החתם סופר זצ"ל, שמנהגו היה לשאת עימו מטה עם עטרה של כסף על ראשו ולמטה כמו טפח ממנו יש נקב, ומראשו נמשך וחרך לבתוך הנקב רצועה של עור שיוצא לחוץ. והיינו ע"פ דברי רש"י הנ"ל, להראות לעם הרצועה לייסרם בזה ולהטיל עליהם אימה. ודפח"ח.

בית ההוראה המרכזי "יורו משפטיו" 02-6540222
בראשות הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א

הגיליון הבא
יצא בעז"ה לקראת
ראש השנה
הבעל"ט

לעילוי נשמת
משה ז"ל בן לונה שתחי'
ולעילוי נשמת
חנוך בן שרה
ת.ג.צ.ב.ה

עבודת עפר תשתיח ובנין
י.ד. עשור תשתיח בע"מ
רח' היצול 7 א.ת. הצפוני אשקלון
טלפון 08-6755646 פקס 08-6755607

לעילוי נשמת
מרדכי בן מסעודה קריאף ע"ה
ולעילוי נשמת
חזויה (ליזט) בת גזאלה קריאף ע"ה
ת.ג.צ.ב.ה

מהלכות "תקון חצות" לימי בין המצרים

מאת מורנו הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א
ראש כולל ובית ההוראה ואב"ד לממונות ברבנות ירושלים

תיקון חצות בימי בין המצרים עד השקיעה].

ה. הזמנים שבהם לא אומרים תקון חצות ביום, הם: ערב ר"ח אב, ביום ר"ח אב עצמו, וכן בערבי שבתות, וכן בכל יום שאין אומרים בו תחנון [פרט לערב ט' באב כדלהלן], אין לומר בהם תיקון רחל. [הפמ"ג בספרו אשל אברהם (ססי תקנא) כתב, וכמדומה נוהגין בע"ש אחר חצות אין עושין תיקון חצות, וכ"ש בר"ח אב. ערב ט"ב נמי אין עושין תיקון חצות אחר חצות היום. עכ"ל. וכ"כ הגאון ר' יעקב רקה בספרו שערי תפילה (בדני תיקון חצות או' ו' או' ט) דאין ערב שבת וערב ר"ח כערב ט"ב וכו' ואין אומרים בהם תיקון חצות. וכ"כ גם בדעת מרן החיד"א ביוסף אומין. ע"ש. גם בספר ערוה"ש (ססי תקנא) כתב דאין אומרים תקון חצות בע"ש ובער"ח ובר"ח ועט"ב. ע"ש. מיהו מש"כ על עט"ב לא קי"ל כוותיה בזה כדלקמן, וכן העלה ידידי הרה"ג ר' יהודה ברכה שליט"א בשו"ת ברכת יהודה ח"א (סי' מא) דבערב ר"ח אב לא אומרים תיקון חצות. וכן העלה הרה"ג רבי בן ציון מוצפי בשו"ת מבשרת ציון ח"א ססי' מג. ע"ש. וכ"כ מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בספרו ארבע"ת עמ' קכט, דבערב ר"ח וביום ר"ח אב, וכן בערבי שבתות, אין לומר תיקון רחל, וכן בכל יום שאין אומרים בו תחנון אין לומר תיקון רחל.]

ו. אבי הבן, המוהל והסנדק, אין אומרים תיקון רחל ביום המילה, לפי שכל היום כולו יום טוב שלהם הוא. [כ"פ חו"ע ארבע"ת עמ' קכט. (ועיין גם בן איש חי ש"ר וישלח או' ה. והליכ"ע שם). אבל שאר המתפללים עמהם, אע"פ שלא אומרים תחנון בגללם, מ"מ תיקון חצות יאמרו. (כן נ"ל)].

ז. ביום ערב ט' באב, אומרים תיקון חצות ככלל יום מימי בין המצרים. [הנה מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומין (סימן סי' כא) סובר דבערב ט"ב יש לומר תיקון חצות. וכתב שם לחלק דאף שבת' באב גופיה לא אומרים תיקון חצות, ושכן המנהג בירושלים, מ"מ שאני התם דכבר בכו העם והתאבלו בקינות ואיכה כמה שעות מאז הבקר, ותסגי בחכי. ועוד שאחר חצות בוטחים בחסדי ה' ורחמינו להתנחם, שאז נולד המשיח, ויש לחזק ידיהם ולקבוע בליבם לצפות לגאולה. משא"כ בערב ט"ב. והובא להלכה בכה"ח (סי' תקנא או' רכג), וכתב שם שכן המנהג לומר בערב ט"ב אחר חצות תיקון רחל כמו בשאר ימים של בין המצרים. וכ"כ המועד לכל חי (סי' ט' אטו' ז) והבן איש חי (דברים סע' נה). וכן היא דעת מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל כפי שהובאה בתשובה קצרה בקונטרס "אם אשכחך" הו"ל ע"י יאגוד בני תורה דורשי ה' תשע"א].

ח. בליל ט' באב (לאחר חצות לילה) יאמרו תיקון רחל בלבד. [בליל ט"ב אומרים תיקון רחל בלבד (בלא תיקון לאה) אע"פ שהוא יום שלא אומרים בו תחנון, דהו זימניה. ועיין בברכי" (סי' תקנב או' יא) שהביא דהיה מי שרצא לומר דכיוון שאין אומרים תחנון בט"ב ה"ה נמי דאין לומר תיקון רחל בליל ט"ב, אך המקובל מהר"מ זכות כתב עליו, ולא ידעתי על מה סימון בדעתו זאת סברת האומר שלא לעשות תיקון רחל בליל ט"ב, כי כל איש ישראל חייב להתאבל במרירות ותעמד עליו רוח קינה כל היום וכל הלילה וכו' וכן הוא מנהגי עכ"ל. וסיים עלה מרן החיד"א: ודבריו ברורים. הב"ד ימור לאברהם (סי' תקנד או' ט) ובשע"ת. ובכה"ח (סי' תקנב או' סג. ובסי' א' או' יד). וכ"כ הבן איש חי (ש"ר דברים או' כה): בליל ט"ב אחר חצות אומרים תיקון רחל בלבד, אבל ביום אין אומרים אע"פ שדרסם לאמרו בכל יום אחר חצות מ"מ בתמוז ואילך. ע"כ. וכ"פ בשו"ת מבשרת ציון ח"א (סימן מג).]

ט. ביום ט' באב אחר חצות היום, אין אומרים תיקון רחל. [כ"כ מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומין (סימן כא) שהובא לעיל. ואע"פ שהרב עיקרי הד"ט (ססי' כח) סובר דגם שגם ביום ט"ב אחר חצות צריך לומר תיקון רחל. מ"מ כבר השיב עליו הגר"ח פלאגי"ל בספר רוח חיים (סי' תקנא ס"ק ז), וכתב שהעיקר החיד"א. וכ"כ זכור לאברהם ח"ג (דף יג ע"ג). ובספר תורת חיים סופר (שם ס"ק לו) ושיש הרבה טועים בזה. ע"ש. וכ"כ הבן איש חי (ש"ר דברים או' כה). וכ"כ מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בחו"ע ארבע"ת עמ' קכט. ובשו"ת מבשרת ציון ח"א סימן מג].

י. ודע דמה שכתבו האחרונים שיש לומר את סדר התיקון חצות בישיבה על גבי קרקע, כל זה הוא להדור מצוה בעלמא ואינו לעיכובא. ואדם שלא יכול לומר סדר התיקון חצות בצורה כזו, וכגון שנמצא במקום עבודה שא"א לו לישיב ע"ג קרקע, או שנמצא בסביבת אנשים שילעגו לו אם ישב ע"ג קרקע, או כל סיבה אחרת, שבגללה עלול להמנע מאמירת התיקון חצות, וכ"ש אם סובל מכאבים או כל חולי אחר, ואינו יכול לישיב ע"ג קרקע, ויותר על ההדור של ישיבה ע"ג קרקע ויאמר התק"ח בעמידה או בישיבה ע"ג כסא כדרכו. [הדא בדמקור הדין בדברי רבינו האר"י ז"ל לא מציינו שהוא לעיכובא לאמרו בעודו יושב ע"ג קרקע. ואפילו בתיקון חצות כלילה שהוא עיקר מצוות תיקון חצות, לא מציינו שתהא הישיבה ע"ג קרקע לעיכובא].

א. כתב רבינו האר"י ז"ל (שער הכוונות דף פט ע"ג) וז"ל: מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש, לשבת באבלות אחר חצי היום בכל אלו הימים [ימי בין המצרים], ולבכות בכיה ממש על חורבן הבית. וטעם היות זה אחר חצות היום הוא, כי אז הוא התעוררות הדינים, בסוד "כי ינטו צללי ערב", אשר לסיבה זו נשרף ההיכל אחר חצי היום. ודבר זה עושה תועלת בנפש האדם. וענין חצות הלילה א"צ להזכירו, כי אפילו בכל שאר הלילות צריך להתאבל על החורבן, מכל שכן בלילות בין המצרים שצריך להוסיף בבכיה, ועליו נאמר שמחה את ירושלים וגו'. ע"כ. גם בספר פרי עץ חיים (כוונות ט"ב ובין המצרים) כתב, ומי"ז בתמוז עד ט' באב, יתאבל אחר חצי היום כחצי שעה. עכ"ל. [וכן הוא בספר נגיד ומצוה הלכות בין המצרים. הובא להלכה במ"א ססי' תקנא, וכתב שנכון לעשות כן. ובא"ר סי' תקנא או' ד. ובח"א כלל קלג ע"ה, ובבאה"ט סי' תקנא ס"ק מ, וברוח חיים פלאגי"ל סי' תקנא ס"ק ו. וכ"כ הפמ"ג משבצות זהב סי' תקמט, ושכן נהגו בקהלות קדושות בכמה מקומות. ובערוה"ש ססי' תקנא כתב, ודע דרבים נהגו ע"פ האר"י ז"ל לומר תיקון חצות בין המצרים לאחר חצות היום. וכ"כ במשנ"ב ססי' תקנא. וכן נהג החפ"ץ חיים בעצמו למעשה וכמו שהעיד בגדלו בנו בספר שיחות הח"ח או' ס, שמי"ז בתמוז עד ט' באב נהג הח"ח לומר תיקון חצות אחר חצות היום, לבדו בבית הכנסת. וכ"כ בחו"ן עובדיה ארבע"ת עמ' קכח. וכן היה מנהג רבותינו חכמי ורבי הישיבה הקדושה פורת יוסף תככ"ז ובראשם מרן הגר"י צדקה זצוק"ל ומו"ר הגר"צ אבא שאול זצוק"ל במשך כל ימי בין המצרים].

ב. ואע"פ שלא נתבאר בדברי רבינו האר"י מה לומר באותו זמן שמתאבל ובוכה על חורבן בית המקדש, מ"מ כתב מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומין (סימן כא) שנהגו לומר "תיקון רחל" (מתוך סדר תיקון חצות שעושים בלילה), שפסוקים אלו מיוסדים על האבל והבכיה על החורבן, והוא דבר השווה לכל נפש. [וכ"כ עוד בספרו עבודת הקודש, מורה באצבע או' רל, וז"ל: טוב לומר סדר תיקון רחל בכל יום מימי בין המצרים אחר חצות היום. וכן נהגו בארץ ישראל על פי כתבי האר"י ז"ל, והוא מנהג ותיקון. עכ"ל. והובא בכה"ח סי' תקנא או' רכב. וכן מוכח מלשון האחרונים שהזכרנו בהערות הקודמות].

ג. ודע, כי מנהג זה היה נפוץ מאד בהרבה קהילות בעם ישראל, בין קהילות ספרדים אשכנזים חסידים וליטאים, ללא יוצא מן הכלל. שהיו מתקבצים ברוב עם לאמירת תיקון חצות בצוותא חדא בשברון לב ובצער גדול על חורבן בית קודשנו ותפארתנו, על גלות השכינה והריגת הצדיקים. ואזכרה ימים מקדם על מנהג אמירת תיקון חצות בימי בין המצרים בישיבתנו הקדושה "פורת יוסף" תככ"ז בהשתתפות כל בחורי הישיבה עם צוות הרבנים ובראשם ראשי הישיבה הגר"י צדקה זצוק"ל ומו"ר הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל. שהיו יושבים לארץ ואומרים סדר תיקון רחל והקניות בבכיות ובשברון לב. ומרן הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א ראש ישיבת כסא רחמים, העיד בגדלו כי בעי"ת תונים וגר"בא היו בעלי הבתים סוגרים כל החניות שבעיר ובאים וחולצים נעליהם ואומרים תיקון חצות ברוב עם וכו'. וכבר התרעם הוא גר"י על כך, שכמה חבל שמנהג זה הולך ומשתכח מתוכנו. ודפ"ח.

ד. זמן אמירת התיקון חצות בימים אלו, הוא החל מאחר חצות היום [ואפילו קודם תפילת המנחה] ואילך, ונמשך זמנה עד שקיעת החמה. [הנה לגבי תפילת הזמן מובאר במקורו של דברים, הם דברי רבינו האר"י ז"ל שתפילת הזמן הוא אחר חצות היום, אך עד מתי נמשך זמנה לא נתבאר בדב"ק. ואמנם בשו"ת מעשה אליהו להגר"א אליהו מני (סי' שיה) כתב, דאם הגיע זמן מנחה אינו אומר. ע"כ. והובא בספר עמודי ההוראה בסו"ס מורה באצבע. מ"מ אינו מוכרח כ"כ. וי"ל דנמשך זמנה עד השקיעה. וכ"כ יד"ג הרה"ג ר' יהודה ברכה שליט"א בשו"ת ברכת יהודה ח"א סימן מ. ודייק כן גם בסידור "איש מצליח" על ט"ב. ע"ש. שו"מ שכן דעת מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בתשובה קצרה בכ"י שהובאה בקונטרס "אם אשכחך" הו"ל ע"י יאגוד בני תורה דורשי ה' תשע"א, דאפשר לומר

ניתן לתרום מכספי מעשר

הינך לשבת זוגית במעשר
זכאי בבית מלון יקרתי
שבתים עם חידושי חובות ושלום הבית ש"ק

כהיותך שותף כגמילות חסד בסיוע כמאות משפחות נזקקות

כהיותך שותף כמאות תשובות בכל תחומי ההלכה בבית ההוראה העולמי "ירושלם משפט"ק

כהיותך שותף כחזקת אברכים השוקדים על תורתם כלימוד הוראה ודיניות על תורתם

בנושאים שונים ומגוונים בהירות ונפלאה ובשפה קולחת. אוצר בלום של אלפי הלכות מעשיות. ניתן להשיג במשרדי המוסדות שיעורים מוקלטים של מורינו שליט"א